

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՊԱՇՏՕՆԸ

ՄԱՄՈՒԼԸ՝ ապրող գրականութիւնն իսկ է. և գրականութիւնը՝ իր ընդարձակ առումով՝ ժողովուրդները քաղաքակրթող ամէնէն մեծ և ամէնէն հզօր ազդակն է, քանի որ ան լոյսի և ջերմութեան պէս կը թափանցէ մարդկութեան բոլոր խաւերուն մէջ և կը գործէ իր կենսատու ազդեցութիւնը մտքին վրայ՝ գիտութեան ճառագայթումով և սրտին վրայ՝ որպէս կը թիչ բարոյական կեանքի. կրկնակի զարգացում՝ իբր անհրաժեշտ պայման երջանկութեան՝ որուն կը ձգտի մարդկութիւնը իր հոգւոյն բովանդակ թափով:

Հայ մամուլը՝ որպէս մասնիկ տիեզերական այդ մեծ ուժին՝ հարկ է որ ընթացնայ անոր հիմնական գծերուն համեմատ, և պարտականութիւնն է այլեւս իր ստանձնած բարձր կոչումով ըլլալ լուսեղէն փարոս՝ հայ ժողովրդեան առաջնորդ:

Որպէս հայկական ան անշուշտ ուրոյն նիւթ և ուրոյն գոյներ ալ պէտք է ունենայ, և ատոնք ուսումնասիրութիւնն և ցուցադրութիւնն են մեր ցեղի անցեալ կեանքին և քաղաքակրթական պատմութեան բոլոր ճիւղերուն, որոնցմով միայն իրաւունք կ'ունենանք մենք ալ որպէս հայ՝ ազգերու շարքին կանգնիլ պատուով, ցոյց տալով մեր բերած բաժինը մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ, սորվելով միանգամայն մեր անցեալէն կարելոր դասեր վաղուան համար:

Մեր խօսքը կը մասնաւորեն հայ յրագրութեան վրայ՝ որ այսօր մեր մէջ՝ ինչպէս ամենուրեք, ժողովրդեան ամէնօրեայ հացն է, և իբր այդպիսի՝ մեծ պաշտօն և ծանր պատասխանատուութիւն ունի:

Կանխենք ըսել որ՝ մամուլի ընդհանուր և հիմնական գծերը կը գօրեն հաւասարապէս լրագրութեան համար եւս՝ որ այսօրուան ըմբռնումով և դիրքով՝ պարզ ոճի արկածի կամ հեռագրական լուրերու ցանկ մը չէ:

Արդ հարցնենք, այսօր հայ լրագրութիւնը կը կատարէ՞ իր պաշտօնը այդքան մեծ, նուիրական և հիմնական՝ մեր ցեղին պահպանութեան համար:

Դանն է և շատ դանն ոչ միայն մեր այլ նաեւ ամէն ողջամիտ հայու խոստովանութիւնը թէ օրուանս հայ լրագրութիւնը շեղած իր նպատակէն՝ դարձած է գրեթէ ամբողջապէս կուսակցական մեքենայ մը, վառարան՝ ուր կիրքեր կը բոցավառին հայ ամբօրիններ հրկիզելու:

Քննեցէք արդարեւ ներկայ հեղձուցիչ, սրտակեղեք մթնոլորտը որ ամօթահար լքման մէջ դրած է զմեզ, վիճակ՝ երկար շարք մը կոիւններու, արեան և հուսկ սրբապիղծ եղեռնի մը վաղորդայնին:

Քննեցէք ողջմտօրէն և պիտի տեսնէք որ այդ կրքերը, ատելութիւնն և եղբայրասպանութիւնները լրագրութեան սիւնակներուն մէջ օրէ օր կաթիլ կաթիլ թոյնի պէս ներարկուեցան, ու անցան հայ ընթերցող հասարակութեան արիւնք թունաւորեցին:

Այդ եղբայրադաւ սիւնակներուն մէջ սորվեցան իրարմէ տարբեր խորհող հայ եղբայրներ՝ զիրար թշնամի նկատել և կռուի ասպարէզ ելլել:

Եւ այդ լրագրիւնները զոյգ զոյգ ախոյեաններ, իրարու դէմ սեւ ատելութեամբ

զինուած՝ իւրաքանչիւրն իր ետեւէն կը քաշէ հայ ամբօրիններ՝ նոյն ատելութեամբ սնուցանելով զանոնք, ամբողջ զաղթաշխարհին մէջ՝ Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Ռումանիա, Ֆրանսա և դեռ Ովկիանոսէն անդին ալ՝ Ամերիկա:

Յաւալին հոն է որ կեղծուպատիր ազգասիրութեան (որուն ներքեւ անձնական շահեր կը թաքչին) մը դրօշին ներքեւ՝ նոյնինքն ազգը կը պառակտեն, կը վիրաւորեն: Պիտի տեսնէք հոն յսնուն հայրենասիրութեան ճառեր ու դրուատիք՝ որ կ'ուրանան նոյնինքն մեր հայ հայրենիքը, այն պատառ մը հողը՝ հուրէ, սուրէ, արիւնէ զերծուպուրծ, ուր է մեր միակ ու բովանդակ ազգային յոյսն և ակնկալութիւնը:

Յաւով տեսանք որ կրօնն ու կրօնականներն ալ շահագործուեցան ընդդէմ կրօնականներու՝ միշտ եղբայրադաւ կոիւններու համար՝ և ատիկա անոնցմէ՝ որոնք ոչ կրօնք ունին և ոչ Աստուած: Եւ աստուածուրաց թշուառականներ՝ կուռքեր ու դրօշեալներ շինեցին՝ խժոժօրէն մահ սպառնալով անոնց՝ որոնք չուզեցին երկրպագել իրենց կուռքերուն:

Առանց զաղափարի և խորհուրդի մարտ չի մղուիր. և ամէն հայ կրնայ քրքրել մամուլի էջերը՝ առանց կռուի կոչ տալու, առանց եղեռնագործ ձեռքը զինելու՝ հարկին:

Երբեմն, այդ վատ և եղբայրատեաց էջերուն մէջ Ալիշանի անուան ոգեկոչումն ալ լսեցինք: Ալիշան՝ որպէս Մխիթար՝ կրօնքի և ազգի դրօշը միայն կը ճանչնային և կուսակցութեան անունը զգուցիլ էր իրենց համար, ինչպէս զգուցիլ էր անոնց հոգով սնած այն մեծ հոգւոյն, որուն երզը շատ կը լսենք օդին մէջ հնչուն՝ բայց որ շատ հեռու է սրտերէն. Պէշիքթաշեան, սիրոյ երգիչ, սիրոյ առաջնալ... որ ազգային ընկերական — կրօնական հրդեհներ մարած միջոց՝ անէճք տեղաց անոնց որ հին ու եղբայրատեաց կոիւններ կը հրահրէին... և պիտի հրահրէին:

Մեր ազգային լրագրիւններէն քանի՞ հատը պիտի կարենան վկայել թէ զերծ մնացած են երբայրատեցութեան թոյներ ներարկելէ իրենց սիւնակներուն մէջ, քանի՞ հատը պիտի կարենան պրծիլ Պէշիքթաշեանի հրացան շանթերէն:

« Անիծակուռ անկցին յերկիր — Որ չար խօսին անկարեկիր, թող կայենի առցեն բաժին — Եղբայրատեացք ի հուր մաշին »:

Չբռուի թէ կը չափազանցենք: Մեր հայ եղբայրներէն շատեր եկան ու անցան այս հեռաւոր ու պանդուխտ սրբարանէն, և ամէնքը ցաւով մեզի կրկնեցին մամուլին գործած աւերը. յստակատեսներ յուզումով սք խօսքերն ըսին բառ առ բառ. « Այս յրագիրներուն շաւի պարզապէս աս է. երխտասարդներ, զիկուցեք, դաշոյններ սրեցեք իրարու դէմ... »: Դիւական ցանց՝ որուն հունձըը գուշակել դժուար չէր:

Ուրիշներ մտահոգուած էին ցաւալիօրէն՝ թէ այլեւս « պատիւ չունինք օտարներուն առջև... կսիւներ՝ որոնց հարուստը կը ծանրանայ մեր ուսերուն վրայ... մեր հացեւ աչ պիտի գրկուինք, մենք որ հուրէ, սուրէ և սևորուկներ պրծած խիսակներ օտար ափեր ինկած՝ պէտք ունինք մեր վերջերք շոժելու, մեր կորուսած ուժերը վերստանալու... »:

Յարդ չըսինք, և սակայն մամուլէն ստուար թիւ մը արմատական եղեռնագործութիւն մ'ունի՞ զոր կը շարունակէ: Կրօնքի հալածանքն է այդ, անճատումն է կրօնքի՝ անհատին և ընկերութեան սրտէն, կարծես ջնջելու համար ամէն հիմ պարտքի և բարոյականի, ամէն յոյս անմահութեան և երջանկութեան:

Ինչ զարմանք թէ այնուհետեւ հալածուի և խոշտանգուի կրօնականը: Միթէ ցեղակրօնութեան նորոյթն է որ պիտի աստուածանայ և նոր աշխարհ ու նոր բարոյական հիմնէ:

Բայց մենք կ'արհամարհենք ստեղծուած աստուածներ: Մենք գիտենք և կը ճանչնանք զմեզ որպէս հայ և որպէս քրիստոնեայ ազգ. ու այդ սիրով կը փարինք

մեր ազգութեան՝ իր բարձր գաղափարով, և մեր գերբնական կրօնքին՝ իր սրբութեան մէջ. և յօժարակամ սրտով կու տանք մեր Ազգին՝ ինչ որ Ազգինն է, և կրօնքին ինչ որ կրօնքինն է, աստուածեղէն պատգամին համեմատ «Տուր զկայսերն՝ կայսեր, և զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ»:

Այսօր մամուլի էջերուն մէջ կը հալածուի կրօնքը որպէս «յետադիմութիւն». որպէս թէ յառաջադիմութիւն ըլլալին կուսակցական պայքարը և անոր քարոզները և անոր հետեւորդ դաւերն ու եղբայրասպանութիւնները...:

Եւ յետադիմութիւն է եղբր փարուժը խաչին և Աւետարանին՝ որոնք կը սորվեցնեն սիրոյ և եղբայրութեան նուիրական դասեր, միակ և անսխալ զրաւական մեր ընկերական և ազգային վերածնութեան և բարօրութեան:

Ահա մեր լրագրութեան հոգին իր մօայլ՝ բայց իրական գոյներով: Մենք զգուշացանք անուն տալէ. nomina sunt odiosa. ողջափառ ընթերցողը ծանօթ ու հոս յեղյեղուած ընդհանուր սկզբունքներուն համեմատ դիւրաւ պիտի անդրադառնայ թէ ո՛րք են մեր մատնանշած չարիքներուն բոյները:

Չմոռնանք որ բարեբախտօրէն բացառութիւններ ալ ունինք մամուլին մէջ, որոնք անշուշտ իրենց հետեւողներ կ'ունենան, և պէտք է որ այլեւս ունենան, անպայման և փութով:

Հեռու գերագոյն և անսխալ պատգամատուի յաւակնութենէն՝ մենք արիւնոտ սրտով է որ տողերս կ'ուղղենք մեր մամուլի խմբագրական մարմիններուն, քանի որ մեր ժողովրդեան կեանքն ու մահը անոնց զրչին մէջ է, և վստահ ենք որ անկեղծօրէն խորհելով պիտի անդրադառնան չարիքին՝ որ գործուած է մամուլի ձեռքով կուսակցութեան թէ դրօշի կամ այլ տիտղոսներու տակ. և ինչպէս ցարդ ոգելին լծուեցան ու պառակտեցին ազգը, վիրաւորեցին անոր խիղճն ու պատիւը, վեհանձնութիւնն ունենան յանուն մեր Նահատակներուն, յանուն մեր Ազգին, յանուն մեր ապագային նոյն խանդով փարելու վերաշինութեան գործին խաղաղասէր կոչով մը և նոր ուղղութեամբ՝ ուր հնչէ հեշտալի ձայնը եղբայրութեան

«Եղբայր եմք մեք — Որ միրկաւ էինք զատուած»
Բախտին ամէն ոխ չարանենգ — Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց...
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն — Քան զանձկալի Եղբայր անուն»:

Եղբայրութիւն՝ Հայութեան դրօշին տակ. անա հիմնական ուղղութիւնը մեր հայ լրագրութեան:

Յարգանք մեր սերունդին՝ ինչպէս կ'երգէր լատին քերթողը. Maxima debetur puero reverentia. հետեւաբար ոչինչ զրել որ վրդովէ սիրտը, կամ վտանգէ անոր անմեղութիւնը. քանի որ անոր պիտի աւանդենք ճակատագիրը մեր ցեղին՝ իր բոլոր հարստութեամբ և յոյսերով. խանդավառենք զանի հայրենիքի սիրով, Նահապետին հետ կրկնենք անոր որ «Յաստուածազարդն ելնէ հանդէս — Հայ հայրենեաց ելնէ ի տես». հոն՝ ուր կ'ապրի և կը մեծնայ ամենուս սիրելի Հայաստանը՝ Արարատի հովանոյն ներքեւ, ուր պէտք է երթայ հանգչելու և մեր ոսկրոտին՝ մեր Հայրերու շիրիմներուն քով:

Եւ սերունդի յարգանքը մեր Հայրերու կրօնքին վրայ պիտի յենու:
Ինչ որ ըսուած է անհատին համար «կեանք և մահ ի ձեռս լեզուի» նոյնը կրնանք վերաբերել մեր ցեղին և ազգութեան թէ «Հայուն կեանքն ու մահը իր մամուլին մէջ է»:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՊՐՈԿՂԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼՍԻ
ՅԱՍՏՈՒԿԱՅԱՅՅՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՆ

Ո՞ր միայն աստուածաբանական վեհ թոհչըրով ու հոգևով և պերճարան, վսեմ ոճովը գեղեցիկ է ճառս, այլ նաեւ պատմական տեսանկէտով՝ հետաքրքրական:

(Գլ. Ա) Մարդեղութեան բարձր նպատակը և օրուան պատեհը նախ հակիրճ խօսքով ղնելէն վերջ, կ'անցնի Գննդեան և Յայտնութեան տօնից իրարմէ ունեցած խտիրը բացատրել: Ապա (Գլ. Բ) կը հրաւիրէ զմեզ Յորդանանու մէջ կատարուած խորհրդին սրանչացող օրհներգու ըլլալու իրեն հետ. քանի որ (Գլ. Գ) Փրկչին խոնարհութեամբ տարուած յաղթանակը՝ հասարակաց ամենու փրկութեան զրաւականն է: Տիեզերասաստ ջրհեղեղին փոխան՝ շնորհաց և սրբութեան նոր հեղեղ մը կը նկատէ Հայրապետը: Սիրուն զրուագ է (Գ-Զ) Յովհաննու՝ զՅիսուս մկրտելու բացէ՛ ի բաց հրաժարումը, Անոր գերագոյն մաքրութեան, առջեւ՝ իր անարժանութիւնը պատճառելով, և հուսկ իրրու բացարձակ Տիրոջ՝ հնազանդելով յանձնառութիւնը: «Ո՛ր տեսնուած բան է, կ'ըսէ նա, որ խոտը կրակն այրէ, բան է, կ'ըսէ նա, որ խոտը կրակն այրէ, կամ կաւն՝ աղբիւրը լուսայ...»: Հակադրութիւններն ալ ընդհանրապէս գեղեցիկ են, վառ գոյներով ու կտրուկ. «Յորդանանու մէջ Արեգակը կը լուսցուի. հուրը՝ ջրի մէջ կը մկրտուի»:

Որոշակի կը ղնէ Ծննդեան և Աստուածայայտնութեան անջատ տօնախմբութիւնը. ինչդիր մը՝ որ, մեր մէջ մանաւանդ, հրեմն այնքան վէճերու նիւթ է դարձած: Հեղինակը Ս. Սահակայ օրով կը զրէր, և մեր Ս. Հարք, նախանձախնդիր միշտ կրօնքի և Եկեղեցւոյ պայծառութեան,

պառնց զժողովրդութեան, այսու եւս ճոխացուցին մեր սրբազան մատենագրութիւնը: Հաւաստի նշան, թէ այս բանիս մէջ մեր Ա. Նախնիք՝ լուսեայն համամիտ էին Յունաց: Ապա թէ ոչ՝ կրնային չթարգմանել, կամ այդ քանի մը բառերն յապաւել: Ոսկեղարու գործ չ'երեւար: Յուցանիտ, հետեւակազնացեալ, որգունակ, ասմատուցին, գերազանցութիւն, գերառաւելեալ են. յետնագոյն դարու զուշակ են:

Առաջին անգամ է որ ի լոյս կ'ընծայուի ճառս, Գրիգոր կթղ. Անաւարդեցւոյն ճառընտրէն՝ «գրեալ վասն Աւշնի թագաւորին», էջ 659-63. որ մատենադարանիս է, զ. 710 թիւը կը կրէ: Մեծադիր է մագաղաթեայ, երկսիւն նոտր՝ ընտիր զընթեմամբ:

Յունարէնը կը գտնենք Migne, P. G. հտր. ԿԵ, էջ 758-63: Հրատարակութիւնս բառ առ բառ համեմատուած է բնագրին հետ եւ սրբագրուած: Թարգմանութիւնը հաւատարիմ է և զրեթէ բառական: Հայերենի անճիշտ, և բնագրէն տարբեր կէտերը՝ որոնք իմաստին մթութիւն կը պատճառէին, ծանօթութեանց մէջ պիտի տեսնենք:

Մեր թերթերն ու լրագիրները, կարծես կը մրցին օտարի չար աղանդներուն ձայնատու հանդիսանալու, մանաւանդ երբ անոնք բողոքական ըլլան. ի հեճուկս անոնց, ես ալ՝ անճառահրաշ տօնիս առթիւ, զայս ուզեցի տալ Հայ ընթերցողաց ձեռքը, որպէսզի կարդան և սորվին հոգևով ու սրբտով իրենց Ս. Հարց հարագատ որդիք ըլլալ:

Հ. ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԳՍԵԱՆ